

Utdypende veileder
i arbeidet med
«Vold i nære relasjoner»

2014 - 2016

2014

Innholdsfortegnelse

1. Formelle føringer og beslutninger	1
1.1 Opplysningsplikten til barneverntjenesten	1
1.2 Hvem opplysningsplikten gjelder for	2
1.3 Nærmere om vilkårene for opplysningsplikten	2
1.4 Mishandling i hjemmet eller andre former for alvorlig omsorgssvikt	2
1.4.1 Grunn til å tro	3
1.4.2 Opplysningene skal overleveres når opplysningsplikten foreligger.	3
1.4.3 Informasjon om at melding gis til barneverntjenesten	4
1.4.4 Den som har gitt opplysninger er ikke sikret anonymitet	4
1.4.5 Barneverntjenestens tilbakemelding til den som har gitt opplysninger	4
1.4.6 Særlig om politiets opplysningsplikt	5
1.4.7 Særlig om helsepersonells opplysningsplikt	5
1.4.8 Opplysningsplikt ved pålegg	6
1.5 Plikten til å anmelde eller på annen måte avverge alvorlige forbrytelser	6
1.5.1 Særlig om helsepersonellsopplysninger til politiet som nødetat	7
1.6 Opplysningsrett – muligheter for samarbeid mellom instanser og tjenester...	7
1.7 Samtykke	8
1.7.1 Når samtykke er aktuelt	9
1.7.2 Krav til samtykke	9
1.7.3 Kompetanse til å samtykke	10
1.8 Anonymisering	10
1.8.1 Når anonymisering er aktuelt	10
1.8.2 Krav til anonymiseringen	11
1.9 Bruk av opplysninger for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for	11

1.9.1 Adgang til å gi opplysninger til andre forvaltningsorgan og adgang til å anmelde lovbrudd til politiet	12
1.9.2 Særlig om barneverntjenesten	12
1.9.3 Særlig om NAV	13
1.9.4 Særlig om helsetjenesten	14
2.0 Anmeldelse	15
2.1 Hvem har hvilket ansvar	15
2.2 Innledning	15
2.3 Roller	15
2.4 Regelverk – forholdet mellom forvaltningsloven og særlovgivningen	15
3.0 Helsetjenestene	16
3.1 Rolle	16
3.2 Regelverk	17
4.0 Barnehagen	18
4.1 Rolle.....	18
4.2 Regelverk	19
5.0 Skolen	19
5.1 Rolle	19
5.2 Regelverk	20
6.0 NAV	21
6.1 Rolle	21
6.2 Regelverk	22
7.0 Familievernet	23
7.1 Rolle	23
7.2 Regelverk	23
8.0 Krise- og incestsenteret i Follo IKS	24
8.1 Roller	24

8.2 Regelverk.....	24
9.0 Barneverntjenesten.....	24
9.1 Rolle.....	24
9.2 Regelverk.....	25
10.0 Politiet.....	26
10.1 Rolle.....	26
10.2 Regelverk.....	27

1. Formelle føringer og beslutninger

Denne veilederen er rettet mot ansatte som til daglig arbeider med barn og unge – og deres familier. Veilederen formidler formelle føringer og beslutninger på dette arbeidsområdet for kommunene generelt. Innholdet er derfor ikke tilpasset Ås kommune spesielt, men det er forsøkt å beskrive regionale instanser i Follo.

1.1 Opplysningsplikten til barneverntjenesten

Opplysningsplikten til barneverntjenesten innebærer at opplysninger skal gis uten hinder av taushetsplikt. Plikten til å gi opplysninger gjelder både av eget tiltak og etter pålegg fra barneverntjenesten.

Opplysningsplikten til barneverntjenesten følger av barnevernloven § 6-4. Tilsvarende bestemmelser om opplysningsplikt til barneverntjenesten følger også av bestemmelser i lover for de forskjellige instanser og tjenester, herunder opplæringsloven § 15-3, friskoleloven § 7-4, barnehageloven § 23, helsepersonelloven § 33, lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen § 45, familievernkontorloven § 10, straffeprosessloven § 61c og påtaleinstruksen § 5-2. Barneverntjenesten er gitt et særlig ansvar for å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. For at barneverntjenesten skal kunne ivareta dette ansvaret overfor barn som utsettes for vold i familien, er barneverntjenesten avhengig av å motta opplysninger fra andre som kjenner barnets situasjon.

Selv om opplysningsplikten til barneverntjenesten er helt nødvendig for at barneverntjenesten skal kunne ivareta sitt ansvar overfor barn, avdekker opplysningsplikten vanskelige dilemmaer, ikke minst i saker der det er mistanke om at barn kan være utsatt for vold i familien. På den ene siden er det av avgjørende betydning for barneverntjenesten å motta opplysninger om at et barn kan være utsatt for vold i familien. Det er på den andre siden viktig at familier med problemer velger å oppsøke offentlige instanser og tjenester for å få hjelp. For at de skal gjøre dette er det viktig at de til en viss grad kan stole på at dette kan gjøres uten frykt for at barneverntjenesten skal bli trukket inn. Det er dessuten stor fare for at det at en instans eller tjeneste gir opplysninger til barneverntjenesten om at et barn kan være utsatt for vold i familien, fører til et tillitsbrudd mellom den som gir opplysningene og familien. Konsekvensen av dette kan bli at forholdet mellom instansen eller tjenesten og familien opphører eller blir svært dårlig. Dette kan igjen føre til at instansen eller tjenesten ikke blir i stand til å gi barnet og familien nødvendig hjelp og bistand.

Opplysningsplikten til barneverntjenesten er begrenset til å gjelde de mer alvorlige tilfeller; tilfeller når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt. I noen av tilfellene der det oppstår mistanke om at barn er utsatt for vold i familien, fører opplysningsplikten til at den enkelte må foreta vanskelige vurderinger. Det ligger en alvorlig anklage i det å melde fra til barneverntjenesten om at et barn kan være utsatt for vold i familien. Enda mer alvorlig er det imidlertid om et barn fortsetter å bli utsatt for vold direkte eller indirekte, ved å være vitne til vold, som påfører barnet alvorlige skader.

1.2 Hvem opplysningsplikten gjelder for

Opplysningsplikten til barneverntjenesten gjelder for alle offentlige instanser og tjenester og offentlig ansatte eller andre som utfører tjenester for disse. Den gjelder også for en rekke yrkesutøvere med profesjonsbestemt taushetsplikt, jf. barnevernloven § 6-4 tredje ledd. Plikten påligger *den enkelte medarbeider*. At plikten påligger den enkelte er imidlertid ikke til hinder for at det kan etableres praktiske rutiner som innebærer at opplysninger til barneverntjenesten formidles gjennom en bestemt person, for eksempel en styrer i en barnehage. Slike rutiner må ikke føre til forsinkelser og kan ikke gi denne personen adgang til å overprøve om opplysningsplikten foreligger. Slike rutiner fratår uansett ikke den enkelte et selvstendig ansvar for å formidle opplysningene til barneverntjenesten dersom den enkelte mener at opplysningsplikt foreligger.

1.3 Nærmere om vilkårene for opplysningsplikten

Opplysningsplikten foreligger når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. barnevernloven § 6-4. Opplysningsplikten er således begrenset til alvorlige tilfeller. Det at barn ikke lever under optimale forhold, vil ikke være nok til å utløse opplysningsplikten. Det må dreie seg om situasjoner hvor det er fare for at barnet tar vesentlig skade.

Hvorvidt det foreligger opplysningsplikt vil alltid avhenge av konkrete vurderinger av forholdene rundt et bestemt barn. I en del tilfeller vil det være klart at opplysningsplikten foreligger. I andre tilfeller vil spørsmålet om opplysningsplikten foreligger avhenge av utfallet av vanskelige vurderinger.

Hvorvidt opplysningsplikten foreligger vil avhenge av vurderingen av hva mistanken gjelder; opplysningsplikten omfatter at barn blir mishandlet i hjemmet eller at det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, se punkt 4.2.1, og mistankens styrke; opplysningsplikten omfatter tilfeller der det er grunn til å tro at det foreligger mishandling i hjemmet eller andre former for alvorlig omsorgssvikt.

1.4 Mishandling i hjemmet eller andre former for alvorlig omsorgssvikt

Når det gjelder spørsmålet om et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, viser opplysningspliktbestemmelsene blant annet til bestemmelsene i barnevernloven §§ 4-10, 4-11 og 4-12. Disse bestemmelsene gir på nærmere angitte vilkår adgang til å treffe vedtak dersom barn er i situasjoner som beskrevet i bestemmelsene. Bestemmelsene beskriver situasjoner som kan karakteriseres som at barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt:

- § 4-10 gjelder der barn lider av livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade, og foreldrene ikke sørger for at barnet kommer til undersøkelse eller behandling.
- § 4-11 og § 4-12 b gjelder der foreldre ikke sørger for at et funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrequende barn får dekket særlige behov for behandling eller opplæring
- § 4-12 a gjelder dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg barnet får eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet barnet trenger etter sin alder og utvikling.

- 4-12 c gjelder dersom barn blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet. Bestemmelsen omfatter blant annet situasjoner der barn blir utsatt for seksuelle overgrep eller andre former for vold i hjemmet.
- § 4-12 d gjelder dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet. Dersom et barn er utsatt for vold i familien vil det ofte være klart at dette kan karakteriseres som mishandling i hjemmet eller andre former for alvorlig omsorgssvikt. Dette vil for eksempel være tilfellet ved seksuelle overgrep eller annen fysisk vold av større omfang i hjemmet. Men også i andre tilfeller, der barnet er vitne til vold eller der barnet utsettes for fysisk eller psykisk vold av mindre omfang, kan barnet være utsatt for alvorlig omsorgssvikt i lovens forstand. Hvorvidt mistanke om slike forhold omfattes av opplysningsplikten vil blant annet avhenge av en totalvurdering av den skaderisiko barnet utsettes for, herunder voldens karakter og hyppighet, barnets allmenne tilstand og eventuelt andre forhold som sier noe om hvordan barnet har det i hjemmet.

1.4.1 Grunn til å tro

En mistanke om at et barn kan være utsatt for vold i familien kan bygge på alt fra en uspesifikk følelse om at noe kan være galt, til tydelige tegn på at barnet utsettes for vold. Kravet om at det må være ”grunn til å tro” innebærer at det må foreligge en begrunnet bekymring for at barnet befinner seg i en situasjon som utløser opplysningsplikten. Det må altså foreligge noe mer enn en vag mistanke. Det stilles imidlertid ikke krav om sikker kunnskap om at barnet befinner seg i en slik situasjon.

1.4.2 Opplysningene skal overleveres når opplysningsplikten foreligger

Når opplysningsplikten foreligger skal opplysningene uten hinder av taushetsplikten umiddelbart gis videre til barneverntjenesten. Bestemmelsen om opplysningsplikt opphever dermed den taushetsplikten avgiveren av opplysningene i utgangspunktet har. Den som sitter med opplysningene skal derfor i utgangspunktet ikke foreta ytterligere undersøkelser for å bekrefte eller avkrefte innholdet i sin bekymring når opplysningsplikten foreligger. Opplysningsplikten faller ikke bort selv om vedkommende selv forsøker å avhjelpe situasjonen. På tross av at flere instanser eller tjenester legger stor vekt på samarbeid med familier som har problemer, kan de ikke på dette stadiet foreta en nærmere vurdering av om det ut i fra hensynet til barnet og familien er best å gi opplysningene videre til barneverntjenesten eller ikke. Når opplysningsplikten først foreligger, kan instansen eller tjenesten med andre ord ikke velge om opplysningene skal gis eller ikke - opplysningene skal da overleveres til barneverntjenesten.

Så lenge det på det tidspunkt opplysningene ble gitt var grunn til å tro at barnet ble mishandlet eller at det forelå andre former for alvorlig omsorgssvikt, har den som ga opplysningene til barneverntjenesten gjort det som var vedkommendes plikt. Dersom det i ettertid skulle vise seg at barnets situasjon er mindre alvorlig enn antatt, eventuelt at barnet ikke er utsatt for vold i familien, har den som ga opplysninger til barneverntjenesten dermed ikke brutt sin taushetsplikt.

1.4.3 Informasjon om at melding gis til barneverntjenesten

Det kan stilles spørsmål ved om barnet og dets omsorgspersoner skal informeres om at opplysningene overleveres til barneverntjenesten. I saker der det foreligger en mistanke om at et barn er utsatt for vold i familien, kan det være et selvstendig og vesentlig poeng at det er barneverntjenesten eller eventuelt politiet som vurderer om og når det skal informeres. Det vil kunne skade både barneverntjenestens og politiets arbeid med saken dersom den mistanken retter seg mot allerede er blitt informert før opplysningene er blitt gitt til barneverntjenesten og politiet.

Etter pasientrettighetsloven § 3-6 er hovedregelen at det skal gis informasjon om at opplysninger er gitt til barnevernet. Bare i situasjoner der det å gi opplysninger kan være direkte til skade for barnet, kan man unnlate å informere de som har foreldreansvaret.

1.4.4 Den som har gitt opplysninger er ikke sikret anonymitet

Opplysningsplikten forutsetter at den som gir melding gir seg til kjenne slik at barneverntjenesten på best mulig måte kan vurdere innholdet i meldingen og behovet for å innhente ytterligere opplysninger. Når det foreligger en mistanke om at et barn er utsatt for vold i hjemmet som utløser opplysningsplikt, skal melderer derfor ikke gi opplysningene anonymt.

Barneverntjenesten kan heller ikke garantere den som har gitt opplysninger anonymitet dersom opplysningene medfører at det opprettes en barnevernssak. Grunnen til dette er forvaltningslovens hovedregel om at partene har adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, jf. forvaltningsloven § 18. Dette gjelder uten hinder av eventuell taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 b første ledd nr. 1.

I visse tilfeller hvor det foreligger helt spesielle grunner til at den som ga opplysningene bør beskyttes, kan opplysning om vedkommende likevel unntas sakens parter etter forvaltningsloven § 19 annet ledd b. Slike grunner kan for eksempel foreligge dersom det er grunn til å tro at den som ga opplysningene kan bli utsatt for hevnaksjoner dersom identiteten blir gjort kjent.

1.4.5 Barneverntjenestens tilbakemelding til den som har gitt opplysninger

Barneverntjenestens taushetsplikt gjelder også overfor den som har gitt melding til barneverntjenesten. Barneverntjenesten har som hovedregel verken plikt eller rett til å gi opplysninger til den instansen eller tjenesten som har gitt melding til barneverntjenesten om hvorvidt den finner grunn til å gå videre med saken, eventuelt hvordan den vil gå videre. Dersom barneverntjenesten skal kunne gi melder opplysninger må den ha hjemmel for dette. Slik hjemmel foreligger for eksempel ved samtykke fra den opplysningene gjelder, jf. forvaltningsloven § 13 a nr. 1. Hjemmel foreligger også dersom tilbakemeldingen til et forvaltningsorgan gis for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, jf. forvaltningsloven § 13 b første ledd nr. 2 eller gis fordi det er nødvendig for å fremme barneverntjenestens eller institusjonens oppgaver, jf. barnevernloven § 6-7, tredje ledd. Det kan for eksempel være nødvendig å gi tilbakemelding til helsestasjonen, barnehagen eller skolen som har gitt melding til barneverntjenesten for at disse instansene skal kunne bidra til å hjelpe barnet.

Det er uansett viktig at det ikke skapes tvil om at barneverntjenesten følger opp innkomne meldinger. Når barneverntjenesten mottar en melding plikter barneverntjenesten snarest, og senest innen en uke, å gjennomgå meldingen og vurdere behovet for å følge opp meldingen med undersøkelse. Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet.

Det er også viktig at den instansen eller tjenesten som har gitt opplysninger til barneverntjenesten i alvorlige saker får en reaksjon fra barneverntjenesten. I motsatt fall, kan det oppstå tvil om barneverntjenesten i det hele tatt har fulgt opp meldingen. Det kan føre til stor usikkerhet og bekymring i forhold til den aktuelle saken. Det kan også føre til at den som har gitt opplysninger vegrer seg for å melde saker ved en senere anledning. Selv om barneverntjenesten ut fra taushetsplikten ikke har adgang til å gi tilbakemelding om hvordan meldingen følges opp, bør barneverntjenesten derfor alltid gi tilbakemelding om at meldingen er mottatt, og at saken vil bli fulgt opp i overensstemmelse med bestemmelsene i barnevernloven.

1.4.6 Særlig om politiets opplysningsplikt

Dersom politiet får kjennskap til eller mistanke om at barn mishandles av foreldre, foresatte eller andre som barnet bor sammen med, skal det straks meldes fra om dette til barneverntjenesten, jf. barnevernloven § 6-4 annet ledd, forvaltningsloven § 13 f annet ledd, straffeprosessloven § 61 c første ledd nr. 8 og påtaleinstruksen § 5-2.

Politiets plikt til å gi opplysninger til barneverntjenesten går i visse tilfeller noe lenger enn det som følger av barnevernlovens bestemmelse om opplysningsplikt. Påtaleinstruksen § 5-2 annet ledd pålegger politiet å underrette barneverntjenesten om bruk av tvangsmidler eller andre etterforskningsskritt dersom det er grunn til å tro at det samtidig bør settes i verk tiltak overfor barnet. Vilkåret er imidlertid at det ikke må være utilrådelig av hensyn til etterforskningen å gi slik melding. I politiets tjenesteinstruks § 12-4 presiseres politiets plikt til å underrette barnevernet om straffbare forhold som er begått mot barn med henvisning til påtaleinstruksen.

1.4.7 Særlig om helsepersonells opplysningsplikt

Opplysningsplikten for helsepersonell retter seg bare mot personell som yter helsehjelp og som har en selvstendig dokumentasjonsplikt, jf. helsepersonelloven §§ 33. Med helsepersonell menes personer som har autorisasjon eller lisens i medhold av helsepersonelloven §§ 48 og 49, jf. § 3 første ledd nr. 1. Som helsepersonell menes videre personer i helsetjenesten eller i apotek, jf. helsepersonelloven § 3 første ledd nr. 2 og elever og studenter under helsefaglig opplæring, jf. helsepersonelloven § 3 første ledd nr. 3, dersom de yter helsehjelp i sin arbeidssituasjon.

Autorisert helsepersonell som arbeider i apotek og som yter helsehjelp, vil ha opplysningsplikt. De opplysninger som er nedtegnet i pasientjournal i forbindelse med at det er gitt helsehjelp, og på bakgrunn av journalføringsplikten i helsepersonelloven § 39 omfattes dermed av opplysningsplikten. Annen dokumentasjon (for eksempel reseptregister) som benyttes i virksomheten som ledd i driften vil ikke omfattes av opplysningsplikten. Opplysningsplikten etter helsepersonelloven § 33 er knyttet til det enkelte helsepersonell. I den enkelte helseinstitusjon skal det utpekes en person som skal ha ansvaret for å utlevere

opplysninger når et helsepersonell henvender seg til den utpekte med sin bekymring. Denne bestemmelsen har som siktemål å forhindre at flere personer utleverer opplysninger om samme pasient etter ulikt vurderingsgrunnlag. Dette fratår imidlertid ikke det enkelte helsepersonellet plikten til å gi opplysninger, og helsepersonellet vil fremdeles ha like stor plikt til å påse at riktig informasjon viderefremidles.

Dersom det skulle bli uenighet mellom institusjonens ansvarlige og det helsepersonell som ønsker å gi opplysningene, kan den som ønsker å gi opplysninger selv gå direkte til barneverntjenesten, dersom den ansvarlige ikke vil gå videre med opplysningene. Helsepersonell har plikt til å nedtegne i pasientjournalen hvilke forhold som lå til grunn for at opplysningsplikt til barneverntjenesten forelå.

1.4.8 Opplysningsplikt ved pålegg

Opplysningsplikten omfatter også plikt til å gi opplysninger etter pålegg fra barneverntjenesten, jf. barnevernloven § 6-4 annet ledd.

Ved pålegg er det barneverntjenesten som skal vurdere og definere om opplysningsplikten foreligger og hvilke opplysninger som er relevante. Barneverntjenesten må imidlertid til en viss grad konkretisere hva slags opplysninger som skal gis. Den kan for eksempel ikke kreve utlevert en fullstendig pasientjournal fra en lege, da barneverntjenesten ikke på forhånd kan vurdere om alle opplysninger i journalen er av betydning for saken. Det er helsepersonellet som på bakgrunn av opplysninger fra barneverntjenesten tar stilling til hvilke deler av opplysningene som skal utleveres. Både den som pålegger og den som blir pålagt å gi opplysninger har et ansvar for å unngå at taushetsbelagt informasjon blir viderefremidlet i et større omfang enn nødvendig.

Offentlige instanser og tjenester kan bare pålegges å gi opplysninger instansene og tjenestene sitter inne med. Barneverntjenesten kan derfor ikke pålegge andre instanser og tjenester å innhente nye opplysninger på vegne av barneverntjenesten.

Den som mottar pålegg fra barneverntjenesten har rett til å klage over pålegget, og skal i forbindelse med pålegget gjøres oppmerksom på klageadgangen, jf. forvaltningsloven § 14. Dersom barneverntjenesten finner det påtrengende nødvendig for å gjennomføre sine oppgaver etter barnevernloven, kan barneverntjenesten kreve at opplysningene gis før klagesaken er avgjort.

1.5 Plikten til å anmelde eller på annen måte avverge alvorlige forbrytelser

Alle har en generell plikt til å søke å hindre visse former for alvorlige forbrytelser gjennom å anmelde forholdet til politiet eller på annen måte avverge forholdet, jf. straffeloven § 139. Denne avvergeplikten går foran lovbestemt taushetsplikt.

Forbrytelsene som er omfattet er blant annet voldtekt, seksuell omgang med barn, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, seksuelt misbruk av fosterbarn eller stebarn eller noen under 18 år som står under vedkommendes omsorg, myndighet eller oppsikt, samt voldtekt, grov legemsbeskadigelse og drap av barn eller voksne.

Plikten til å anmelde eller på annen måte avverge alvorlige forbrytelser gjelder bare ved pålitelig kunnskap om at en slik forbrytelse er i ferd med, eller ventes å finne sted. Er forbrytelsen allerede gjennomført har man bare plikt til å anmelde eller på annen måte avverge dersom det kan forebygge nye alvorlige forbrytelser.

Plikten gjelder derfor ikke dersom den aktuelle voldshandlingen allerede er gjennomført, og det ikke er tale om å forebygge ny vold eller følgene av volden.

For andre instanser og tjenester enn barneverntjenesten vil det å gi barneverntjenesten opplysninger om at et barn er utsatt for slike alvorlige forbrytelser i en del tilfeller kunne være en annen måte å avverge forbrytelsen på enn ved å anmelde forholdet til politiet. I enkelte tilfeller vil imidlertid det å gi opplysninger til barneverntjenesten ikke gi barnet tilstrekkelig beskyttelse raskt nok. I slike tilfeller kan eneste alternativ være å anmelde forholdet til politiet.

Barneverntjenesten har den samme plikten til å anmelde eller på annen måte avverge alvorlige forbrytelser som andre instanser og tjenester. Barneverntjenestens primære oppgave er imidlertid nettopp å beskytte barn mot mishandling og overgrep. Plikten til å anmelde til politiet vil derfor først inntre dersom barneverntjenesten ikke på annen måte, for eksempel ved å igangsette egne tiltak, kan avverge alvorlige forbrytelser mot barnet.

1.5.1 Særlig om helsepersonellsopplysninger til politiet som nødetat

Helsepersonell har i tillegg til plikten etter straffeloven § 139 plikt til å varsle nødetater der dette er "nødvendig for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom", jf. helsepersonelloven § 31. Denne bestemmelsen kan medføre en plikt til å gi politiet opplysninger om mishandling av barn der dette er nødvendig for å avverge videre mishandling.

1.6 Opplysningsrett – muligheter for samarbeid mellom instanser og tjenester

I saker der barn kan være utsatt for vold i familien vil det vanligvis være behov for samarbeid mellom ulike instanser og tjenester. Samarbeidet kan variere ut i fra erfaringene med samarbeid i forskjellige kommuner, regioner og deler av landet. Samarbeidet må foregå innenfor de rammer regelverket setter. Hva dette innebærer kommer veilederen nærmere inn på i det følgende.

Behovet for samarbeid og typer samarbeid vil dessuten kunne variere både fra sak til sak og ut i fra hvilken fase saken er i:

- I *oppdagelsesfasen* får instanser eller tjenester mistanke eller visshet om at barn er utsatt for vold i familien. I denne fasen kan det for eksempel være behov for å drøfte saken anonymt med andre instanser eller tjenester for å finne ut om det foreligger opplysningsplikt til barneverntjenesten eller grunnlag for å videreformidle opplysninger til politiet.
- I *utredningsfasen* utredes barnets og familiens situasjon og behov. I denne fasen kan det for eksempel være aktuelt å innhente informasjon fra andre instanser eller tjenester for å kartlegge barnets og familiens situasjon og behov nærmere. Det kan i enkelte tilfeller også være nødvendig å foreta medisinsk undersøkelse av barnet. Det kan

videre være behov for et nærmere samarbeid for å finne fram til de tiltak og tjenester som vil gi barnet og familien den nødvendige støtte til det beste for barnet.

- I *tiltaksfasen* følges barnet og familien opp ved at tiltak velges og iverksettes. I denne fasen kan det være behov for å informere andre instanser og tjenester om de tiltak som iverksettes. Det kan for eksempel være behov for at barneverntjenesten orienterer skolen eller barnehagen om tiltak slik at helsetjenesten, skolen eller barnehagen i sitt daglige arbeid kan støtte opp om barnet og familien på en best mulig måte. I tiltaksfasen kan det være behov for å trekke inn andre for å kunne iverksette tiltak som forutsetter bistand fra flere ulike instanser og tjenester.

For at ulike instanser og tjenester skal kunne samarbeide i konkrete saker der barn er utsatt for vold i familien, må det foreligge et grunnlag – et lovfestet unntak for taushetsplikten - som gir adgang til å videreformidle ellers taushetsbelagte opplysninger. Dette gjelder enten det er tale om en ren utveksling av opplysninger eller et nærmere mer formalisert samarbeid mellom to eller flere instanser og tjenester.

De mest aktuelle grunnlagene for samarbeid i saker der barn er utsatt for vold i familien er bestemmelser som gir adgang til å gi ut ellers taushetsbelagte opplysninger der:

- Det foreligger samtykke
- Opplysningene er anonymisert
- Opplysningene skal brukes til det formål de er gitt eller innhentet for
- Opplysningene er nødvendig for å fremme avgiverorganets oppgaver
-

Et annet grunnlag som også til en viss grad kan være aktuelt er bestemmelser om adgang til:

- Anmeldelse eller overlevering av opplysninger om lovbrudd når det er ønskelig av allmenne hensyn eller forfølging av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver.

I motsetning til opplysningsplikten til barneverntjenesten, jf. kapittel 4 og anmeldelsesplikten til politiet, jf. kapittel 5, åpner de grunnlagene som omtales her for en adgang, og ikke en plikt til å videreformidle taushetsbelagte opplysninger. Instansene og tjenestene får en opplysningsrett, en rett til å videreformidle taushetsbelagte opplysninger, som de selv må foreta en vurdering av om de bør ta i bruk.

For helsetjenesten er det adgang til å gi opplysninger til samarbeidende personell, men bare i den utstrekning det er nødvendig for å kunne yte forsvarlig helsehjelp, jf. helsepersonelloven § 25. Ytes helsehjelp til et barn som har vært utsatt for vold, kan det være nødvendig å trekke inn annet personell i behandlingen. Det er en forutsetning at pasienten (eller den som har rett til å samtykke på vegne av barnet, jf. pasientrettighetsloven kapittel 4) ikke motsetter seg at slike opplysninger gis.

1.7 Samtykke

Taushetsplikten er som hovedregel begrunnet i hensynet til beskyttelse av den som har krav på taushet. Dersom den som har krav på taushet samtykker i at opplysningene gjøres kjent for andre, oppheves taushetsplikten så langt som samtykket gjelder. Dette følger både av forvaltningsloven § 13 a nr. 1, straffeprosessloven § 61 b nr. 1, helsepersonelloven § 22, pasientrettighetsloven § 3-6 annet ledd og familievernkontorloven § 6 første ledd. Samtykke opphever således taushetsplikten for alle de offentlige instanser og tjenester som er sentrale i forhold til saker der barn er utsatt for vold i familien.

1.7.1 Når samtykke er aktuelt

Som et generelt utgangspunkt bør samarbeid mellom instanser og tjenester i størst mulig grad bygge på samtykke til videreformidling av opplysninger fra dem som har krav på taushet. Innhenting av samtykke bidrar til å etablere et åpent og tillitsfullt samarbeid mellom instansene og tjenestene, barnet og familien. Dette har en egenverdi, og vil dessuten ofte være en forutsetning for å kunne hjelpe barnet og familien på best mulig måte. Medvirkning fra brukeren ligger som en forutsetning og omtales i rundskrivet til mange av bestemmelsene, men kan utledes fra formålsbestemmelsen § 1 og barnevernloven § 6-4 hvor det heter at opplysninger så lang som mulig skal innhentes i samarbeid med den saken gjelder eller slik at vedkommende har kjennskap til innhenting.

Utgangspunktet om at formidling av opplysninger mellom instanser og tjenester fortrinnsvis bør skje på grunnlag av samtykke, gjelder imidlertid ikke i alle faser for alle typer saker der barn er utsatt for vold i familien. Både opplysningsplikten til barneverntjenesten, jf. kapittel 4, og anmeldelsesplikten til politiet ved alvorlige straffbare forhold, jf. kapittel 5, gjelder uavhengig av samtykke. I oppdagelsesfasen vil det dessuten i en del tilfeller kunne være av avgjørende betydning for den videre undersøkelsen eller etterforskningen av saken at barneverntjenesten og/eller politiet blir varslet før familien blir informert. Det bør da være barneverntjenesten eller politiet som avgjør når familien skal informeres.

I utredningsfasen og tiltaksfasen vil det være mer aktuelt å forsøke å innhente samtykke. I saker der barn utsettes for vold i familien kan det imidlertid av og til, ut fra sakens karakter, være vanskelig både å få innhentet samtykke og å få etablert et nærmere samarbeid med familien. I en del av sakene der barn er utsatt for vold i familien vil den eller de som etter hovedregelen kan samtykke i at opplysninger om barn gis ut (vanligvis barnets foreldre) være inhabile fordi deres interesser strider mot barnets. I alvorlige tilfeller der foreldrenes interesser klart strider mot barnets interesser vil det ikke være aktuelt å innhente samtykke fra foreldrene. I slike tilfeller må det foreligge annet grunnlag for videreformidling av opplysninger.

1.7.2 Krav til samtykke

Når samtykke er aktuelt må det innhentes under omstendigheter som sikrer at det skjer frivillig og etter grundige overveielser hvor den som har krav på taushet har full oversikt over konsekvensene. Personen må opplyses om hva samtykket innebærer, herunder hvilke opplysninger det gjelder, hvem som skal få opplysningene og hva opplysningene skal brukes til.

Det finnes i liten grad formelle formkrav til et samtykke. Både hensynet til forsvarlig saks behandling og behovet for i ettertid å kunne dokumentere hva noen har samtykket til, innebærer at et samtykke normalt bør være skriftlig. Det bør fremgå hvem som har samtykket, hvilke opplysninger samtykket gjelder, og hvilke mottakere og/eller formål samtykket gjelder for.

Et samtykke kan når som helst, helt eller delvis, trekkes tilbake.

1.7.3 Kompetanse til å samtykke

Hovedregelen er at det er den opplysningene gjelder som kan samtykke i at de gis ut. Dersom opplysningene gjelder flere personer, for eksempel i en familie, må alle personene samtykke. Når et barn er utsatt for vold i familien blir spørsmålet hvem som kan samtykke i at opplysninger om barnet gis ut. Når opplysningene gjelder et barn kreves som en hovedregel samtykke fra den eller de som har foreldreansvaret.

Etter barnevernloven § 6-3 har barn egne partsrettigheter fra de har fylt 15 år. Etter barnevernloven vil således både barnets og foreldrenes samtykke være nødvendig når barnet har fylt 15 år. Dersom de aktuelle opplysningene bare gjelder barnet vil i utgangspunktet barnets samtykke være tilstrekkelig.

For helsetjenesten gjelder egne regler i pasientrettighetsloven om hvem som kan samtykke til helsehjelp, jf. pasientrettighetsloven kapittel 4.

Det er ellers ikke regulert i lovgivningen når mindreårige har en selvstendig samtykkekompetanse. Som et utgangspunkt kan samtykke fra barnet innhentes dersom barnet har oppnådd en slik modenhetsgrad at han eller hun kan forstå rekkevidden av samtykket. En grense på 16 år, tilsvarende hovedregelen om samtykkekompetanse for barn etter pasientrettighetsloven, kan benyttes som et veiledende utgangspunkt ved vurderingen av barnets modenhetsgrad.

1.8 Anonymisering

Taushetsplikten er begrunnet i hensynet til beskyttelse av den som har krav på taushet. Dersom opplysningene i en sak kan anonymiseres på en effektiv måte, er den som har krav på taushet fortsatt beskyttet. Anonymitet foreligger bare dersom det ikke er mulig, verken direkte eller indirekte, å spore opplysningene tilbake til de enkeltpersoner opplysningene knytter seg til.

Dersom behovet for beskyttelse må anses ivaretatt ved at de aktuelle opplysningene gis i statistisk form eller ved at individualiserende kjennetegn utelates på annen måte, kan opplysningene brukes uten hinder av taushetsplikten. Dette følger av forvaltningsloven § 13 a nr. 2, straffeprosessloven § 61 b nr. 2 og helsepersonelloven § 23 nr. 3. Anonymisering opphever således taushetsplikten for alle de offentlige instanser og tjenester som er sentrale i forhold til saker der barn er utsatt for vold i familien.

1.8.1 Når anonymisering er aktuelt

Saker der barn utsettes for vold i familien, eller der det er mistanke om dette, er ofte kompliserte. Det kan derfor være nyttig å diskutere problemstillinger og å få konkrete råd i samtaler med andre fagpersoner og instanser. Dette kan være særlig aktuelt i en innledende fase, hvor den som sitter med opplysninger kan være svært usikker på videre fremgangsmåte. I slike tilfeller kan det å ta saken opp i anonymisert form være en god løsning og ofte en nødvendig forutsetning.

1.8.2 Krav til anonymiseringen

Videreformidling av opplysninger på grunnlag av anonymisering kan bare skje hvis den opplysningene gjelder er effektivt beskyttet mot å bli identifisert. En konkret sak kan anonymiseres ved at navn, adresse og andre individualiserende kjennetegn tas bort og eventuelt erstattes med bokstaver eller lignende. Det kan også gis et sammendrag av saken uten at individualiserende data tas med.

Det må vurderes fra sak til sak om opplysninger kan videreformidles i anonymisert form. Det må ikke bare vurderes om personene opplysningene gjelder kan identifiseres ut i fra de konkrete opplysningene som vurderes videreformidlet. Det må også vurderes om disse opplysningene kan kobles sammen med andre opplysninger slik at de til sammen kan identifisere personene opplysningene gjelder.

Dersom opplysningene gjelder en sak som allerede er alminnelig kjent, kan det være en fare for at opplysningene som vurderes videreformidlet kan kobles sammen med denne saken. Dersom opplysningene gjelder en person som fra før er kjent for mottakeren, kan det være fare for at opplysningene kan kobles sammen slik at personene opplysningene gjelder blir identifisert. Den som vurderer å gi opplysninger i anonymisert form må derfor forsikre seg om at mottakeren ikke sitter med opplysninger som innebærer at personene opplysningene gjelder kan bli identifisert.

I små kommuner kan selv få opplysninger gi muligheter for å kjenne igjen en person. Det er større fare for at personene opplysningene gjelder kan bli identifisert i et lite og gjennomiktig samfunn enn i en stor by.

1.9 Bruk av opplysninger for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for

Taushetsplikten er ikke til hinder for at opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 2 og straffeprosessloven § 61 c nr. 2. Opplysningene kan blant annet brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelse, oppfølging og kontroll.

Adgangen til å gi opplysninger fra seg kan benyttes når det i forbindelse med saksforberedelse er behov for å ta kontakt med en annen instans eller tjeneste for å innhente opplysninger med relevans for saken. For å få innhentet relevante opplysninger, vil det ofte være nødvendig å gi fra seg opplysninger som er underlagt taushetsplikt. Slike opplysninger kan gis uten hinder av taushetsplikten så langt det er nødvendig for å få relevante opplysninger i saken. Hvilke opplysninger som kan gis, og mengden av opplysninger må vurderes i forhold til den enkelte samarbeidspartner.

Dette grunnlaget åpner kun for en adgang til å gi opplysninger fra seg. Den som blir kontaktet i forbindelse med innhenting av informasjon må imidlertid på selvstendig grunnlag vurdere om informasjonen kan videreformidles.

Grunnlaget gjelder for de tjenestene og instansene som ikke omfattes av helsepersonelloven eller lov om familievernkontor. Helsepersonell kan bare gi taushetsbelagte opplysninger til samarbeidende personell eller utlevere dem til andre som yter helsehjelp dersom det er

nødvendig for å yte helsehjelp, jf. helsepersonelloven §§ 25 og 45. Pasienten kan motsette seg at opplysninger utleveres, og pasientens oppfatning må da som regel respekteres. Ansatte ved familievernkontor kan gjøre opplysninger kjent for annet personell ved det enkelte kontor av hensyn til klientbehandlingen, med mindre klienten motsetter seg det og det etter forholdene kan og bør respekteres, jf. lov om familievernkontor § 7.

1.9.1 Adgang til å gi opplysninger til andre forvaltningsorgan og adgang til å anmelde lovbrudd til politiet

Forvaltningsloven § 13 b nr. 5 gir et forvaltningsorgan en generell adgang til å opplyse et annet forvaltningsorgan om en persons forbindelse med organet, om avgjørelser som er truffet, og ellers slike opplysninger som det er nødvendig å gi for å fremme avgiverorganets oppgaver etter lov, instruks eller oppnevningssgrunnlag.

Det er særlig alternativet ”opplysninger som det er nødvendig å gi for å fremme avgiverorganets oppgaver” som her er aktuelt. Dette alternativet gir for eksempel skolen adgang til å gi opplysninger til andre offentlige instanser og tjenester når det er nødvendig for å ivareta hensynet til elevens opplæring. Dersom det at en elev er utsatt for vold i familien påvirker elevens opplæring på en negativ måte, må relevante opplysninger om forholdet kunne videreformidles når dette er nødvendig for å bedre forholdet.

Adgangen til å gi opplysninger avhenger ikke av at det er nødvendig å gi opplysninger for å fremme avgiverinstansen eller tjenestens oppgaver i den enkelte saken. Det er tilstrekkelig at videreformidling av opplysningene er nødvendig for å fremme avgiverinstansen eller tjenestens virksomhet og formål.

Etter forvaltningsloven § 13 b nr. 6 har et forvaltningsorgan også adgang til å anmelde eller gi opplysninger om lovbrudd til politiet, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn, eller forfølgning av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver.

Av de instanser og tjenester som omfattes av denne veilederen gjelder bestemmelsene fullt ut for skolen og barnehagen. Dette innebærer at for disse er adgangen til å videreformidle opplysninger til andre instanser og tjenester relativt vid. Også for politiet gjelder adgangen til å gi andre organer opplysninger for å fremme politiets oppgaver, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og straffeprosessloven § 61 c første ledd nr. 7.

For barneverntjenesten og NAV gjelder lignende men mer begrensede grunnlag, se punkt 6.4.1 og 6.4.2 nedenfor. For helsetjenesten og familievernkontorene er det ikke noen generell adgang til å gi opplysninger til andre forvaltningsorganer eller til politiet.

Helsepersonelloven har ingen bestemmelse som tilsvarer forvaltningsloven § 13 b nr. 5, se imidlertid punkt 6.4.3.

1.9.2 Særlig om barneverntjenesten

Barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger til andre forvaltningsorgan, og til å anmelde eller gi melding om lovbrudd til politiet, er mer begrenset enn det som følger av forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6. Barneverntjenesten kan bare gi slike opplysninger når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens eller institusjonens oppgaver, eller for å

forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse, jf barnevernloven § 6-7 tredje ledd.

For barneverntjenesten er adgangen til å gi opplysninger til andre offentlige instanser og tjenester knyttet opp til hensynet til det enkelte barn. Barneverntjenesten kan derfor alltid gi opplysninger til andre offentlige instanser og tjenester når dette etter en konkret vurdering er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver overfor et barn som er eller kan være utsatt for vold i familien.

At det må være nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver overfor det enkelte barn, innebærer at barneverntjenesten må vurdere behovet for å gi opplysninger konkret i hvert enkelt tilfelle. Barneverntjenesten kan derfor ikke gi opplysninger ut fra betraktninger om hva som rent generelt vil kunne fremme barneverntjenestens oppgaver.

Barneverntjenesten kan heller ikke gi opplysninger ut i fra rene arbeidsmessige betraktninger, som at dette forenkler barneverntjenestens arbeidsoppgaver, eller dersom formålet bare er å fremme mottakerorganets arbeidsoppgaver.

Utover anmeldelsesplikten etter straffeloven § 139, jf. kapittel 5, har barneverntjenesten også adgang til å anmelde eller gi opplysninger til politiet ved mistanke om at et barn er utsatt for vold i familien, dersom dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver i forhold til barnet. I en sak der det er mistanke om at et barn er utsatt for mishandling eller andre alvorlige overgrep i hjemmet, vil det i de fleste tilfeller være ”nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver” å anmelde eller gi opplysninger til politiet. Dersom barneverntjenesten etter en konkret vurdering finner at anmeldelse er nødvendig for å hjelpe barnet, skal barneverntjenesten derfor anmelde forholdet.

Barneverntjenesten kan også gi opplysninger til andre offentlige tjenester og instanser når det er nødvendig for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse. Dette grunnlaget for å videreformidle opplysninger er bare aktuelt i situasjoner hvor hensynet til barnet er ivaretatt, men hvor barneverntjenesten mener det er nødvendig å beskytte andre personers interesser. Det kan for eksempel være aktuelt å gi opplysninger til politiet om nærliggende fare for alvorlig mishandling av en voksen.

1.9.3 Særlig om NAV

Lov om sosiale tjenester i NAV § 45 innskrenker NAVs adgang til videreformidling av opplysninger etter forvaltningsloven § 13 b nr 5 og 6. Dette er blant annet begrunnet i den tillitssvikt som vil kunne oppstå mellom NAV og brukeren dersom forvaltningslovens bestemmelser skulle gjelde fullt ut.

NAVs adgang til, uten hinder av taushetsplikten, å gi opplysninger til andre forvaltningsorganer, samt å anmelde eller gi opplysninger om lovbrudd til politiet er etter lov om sosiale tjenester § 45 begrenset til situasjoner hvor videreformidlingen er nødvendig for å fremme NAV eller institusjonens oppgaver eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig fare for noens helse.

Det er, i motsetning til opplysningsplikten til barnevernet, ikke den enkelte ansatte i NAV eller i institusjonen som kan gi opplysninger. Kommunen må derfor bestemme uttrykkelig hvilke tjenestemenn som skal ha slik myndighet.

Nødvendighetskravet innebærer at det ikke er en generell adgang til å videreformidle opplysninger selv hvor dette begrunnes i NAVs egne oppgaver.

Det må foreligge en klar og direkte sammenheng mellom det å gi opplysningene og NAVs eller institusjonens mulighet til å ivareta egne oppgaver i forhold til konkrete klientinteresser. Bestemmelsen forutsetter at NAV vurderer i hvilken grad meddelelsen av opplysningene vil kunne forventes å bidra positivt til NAV mulighet til å løse sine oppgaver over for klienten. Meddelelsen vil kunne få konsekvenser for NAVs videre samarbeid med brukeren. Hvor det å gi ut opplysninger kan slå negativt ut i forhold til brukeren eller andre må det derfor kreves en større grad av sannsynlighet for at konsekvensene av å gi ut informasjonen blir som ønsket.

Forutsatt en konkret helhetsvurdering vil det kunne være anledning til å videreformidle opplysninger om vold mot en bruker til andre forvaltningsorganer og/eller politiet. Hvis vilkårene først er oppfylt vil adgangen til å gi opplysninger i henhold til dette alternativet i bestemmelsen ikke være avhengig av at videreformidlingen er nødvendig for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse, jf. nedenfor. Dette alternativet i bestemmelsen gir imidlertid ikke NAV en rett til å meddele taushetsbelagte opplysninger av hensyn til andre enn brukeren.

Det er NAVs ansvar å foreta en konkret helhetsvurdering av om vilkårene for å gi opplysninger er oppfylt. Det vil være brudd på taushetsplikten dersom NAV gir opplysninger utover hva det konkret er behov for å videreformidle. Likeledes hvis meddelelsen gis utelukkende for å imøtekomme mottakerorganets behov.

Dette alternativet i bestemmelsen vil omfatte helt spesielle situasjoner hvor det fremstår som nødvendig å videreformidle opplysninger for å beskytte utenforståendes liv eller helse, selv om disse personene ikke er brukere og dermed klart kan sies å inngå i NAVs eller institusjonens egne oppgaver, jf. ovenfor. Opplysninger kan bare gis i forebyggende øyemed. Videre innebærer kravet om ”vesentlig fare” eller ”alvorlig skade” at ikke enhver fare for liv eller helse gir adgang til å formidle opplysninger. Om lovens vilkår er oppfylt må vurderes konkret. Hvor det foreligger nærliggende fare for drap, grov legemsbeskadigelse med mer omfattes imidlertid forholdet av anmeldelsesplikten i henhold til straffeloven § 139, se under kapittel 5.

1.9.4 Særlig om helsetjenesten

Selv om helsetjenesten ikke har noen generell adgang til å gi opplysninger til andre forvaltningsorganer eller til politiet, er det bestemmelser i helsepersonelloven som gir mulighet for at opplysninger kan gis til andre, når bestemte vilkår er oppfylt. Opplysninger kan gis til samarbeidende personell og til andre som yter helsehjelp, når det er nødvendig for å kunne yte forsvarlig helsehjelp, og pasienten ikke motsetter seg det, jf. helsepersonelloven §§ 25 og 45. Videre er ikke taushetsplikten til hinder for at det gis opplysninger når det i lov eller i medhold av lov er uttrykkelig fastsatt eller klart forutsatt at taushetsplikt ikke skal gjelde.

Taushetsplikten etter helsepersonelloven er ikke til hinder for at opplysninger kan gis videre ”når tungtveiende private eller offentlige hensyn gjør det rettmessig”, jf. helsepersonelloven § 23 nr. 4. Det er lagt til grunn en streng norm for når det kan være aktuelt å benytte denne opplysningsretten. Det er bare i helt spesielle alvorlige situasjoner at det kan være aktuelt å

sette til side taushetsplikten på dette grunnlaget. Hensynene som taler for å bryte taushetsplikten må veie vesentlig tyngre enn hensynene som taler for å bevare tausheten. I alminnelighet vil det være snakk om nødrettsbetraktninger. Det betyr at det skal mye til før opplysninger kan gis. Helsepersonell kan ha opplysningsrett etter helsepersonelloven § 23 nr. 4 i situasjoner hvor det foreligger truende farer.

De situasjoner som aktualiserer opplysningsretten etter helsepersonelloven § 23 nr. 4 vil kunne være like alvorlige som de situasjoner som utløser opplysningsplikt til barneverntjenesten etter helsepersonelloven § 33. Når opplysningsplikten til barneverntjenesten foreligger skal opplysningene videreformidles til barneverntjenesten. Helsepersonell vil etter helsepersonelloven § 23 nr. 4 ha mulighet til å gi opplysninger både til politiet og barneverntjenesten. Disse instansene kan så iverksette nødvendige tiltak. I mange tilfeller kan det være nærliggende å melde fra til barneverntjenesten som har myndighet til å ivareta barnets interesser. I enkelte tilfeller vil imidlertid melding til barneverntjenesten ikke gi barnet tilstrekkelig beskyttelse raskt nok. I slike situasjoner vil det være mest aktuelt å melde fra til politiet.

2.0 Anmeldelse

Vold i nære relasjoner er undergitt ubetinget offentlig påtale, og politiet bør i størst mulig grad ta ansvaret for at anmeldelse blir skrevet. Det er i slike saker ikke nødvendig for en fornærmet å anmelde det straffbare forholdet selv. Politiet kan på selvstendig grunnlag iverksette etterforskning. Det er viktig at det på forhånd foreligger nødvendig informasjon / dokumentasjon som danner grunnlag for videre straffesaksbehandling.

2.1 Hvem har hvilket ansvar

2.2 Innledning

2.3 Roller

Ulike instanser og tjenester har forskjellige roller og dermed forskjellige oppgaver i forhold til barn som kan være eller er utsatt for vold i familien. Rollene kan variere ut i fra hvilken fase saken er i:

- Oppdagelsesfasen (når det oppstår mistanke eller visshet om at barnet er utsatt for vold i familien)
- Utredningsfasen (når barnets og familiens situasjon og behov utredes nærmere)
- Tiltaksfasen (når barnet og familien følges opp ved at det velges og iverksettes tiltak)

Disse fasene er ikke klart avgrenset og kan overlappe hverandre.

2.4 Regelverk – forholdet mellom forvaltningsloven og særlovgivningen

Forvaltningsloven inneholder generelle regler om taushetsplikt og adgangen til å videreformidle opplysninger som i utgangspunktet gjelder for alle som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan. Dersom regler om taushetsplikt også følger av en annen lov,

forskrift eller instruks, utfyller bestemmelsene i forvaltningsloven disse reglene hvis ikke annet følger av lov, jf. forvaltningsloven § 13 f.

For de instanser og tjenester som er mest sentrale i forhold til barn som er utsatt for vold i familien, har de særlige lovene som regulerer virksomheten på de forskjellige områdene bestemmelser om taushetsplikt, opplysningsplikt og adgang til å videreformidle opplysninger. For de fleste instansene og tjenestene følger det av disse bestemmelsene at det er forvaltningslovens generelle regler om taushetsplikt som gjelder. Slik er det for eksempel for skoleetaten, barnehagene og PP-tjenesten. For de ansatte i NAV og barneverntjenesten medfører reglene i Lov om sosiale tjenester i NAV og barnevernloven at forvaltningslovens generelle regler gjelder. Enkelte av reglene som åpner for videreformidling av opplysninger gjelder imidlertid ikke. I stedet gjelder egne regler som i mindre grad åpner for videreformidling. I tillegg omfatter taushetsplikten etter lov om sosiale tjenester i NAV og barnevernloven i utgangspunktet flere opplysninger enn taushetsplikten etter forvaltningsloven.

For ansatte i politiet som behandler straffesaker, helsepersonell som utøver sin profesjon og de som utfører arbeid eller tjeneste for et familievernkontor, følger reglene om taushetsplikt, opplysningsplikt og adgangen til å videreformidle opplysninger av egne bestemmelser i henholdsvis straffeprosessloven, helsepersonelloven og familievernkontorloven.

3.0 Helsetjenestene

3.1 Rolle

Helsetjenesten er ikke en samlet enhet, men består av mange selvstendige tjenester på flere nivåer som yter helsehjelp. Med helsehjelp menes enhver handling som har forebyggende, diagnostisk, behandlende, helsebevarende eller rehabiliterende mål og som utføres av helsepersonell. Barn og unge oppsøker helsetjenesten for å få helsehjelp når de har fysiske eller psykiske problemer. Fastlegen, legevakten, helsestasjonen, helsestasjonen for ungdom og helsetjenesten i skolen er noen av tjenestene i førstelinjen som yter helsehjelp til barn og ungdom – og gravide kvinner. I tillegg kommer tjenestene i andrelinjen som poliklinikker, sykehus og andre helseinstitusjoner. Helsetjenesten blir altså brukt som en fellesbetegnelse på alle tjenester som yter helsehjelp.

Barn oppsøker gjerne helsetjenesten sammen med en omsorgsperson. Ungdom kommer like gjerne alene. I tillegg til fastlegen er helsestasjonen og skolehelsetjenesten ofte aktuelle steder for barn og unge å henvende seg om det som har med helsen å gjøre. Dersom det kommer opp forhold som indikerer at et barn har vært utsatt for vold i familien, blir det vurdert om barneverntjenesten skal kobles inn.

Helsepersonell, som i sin yrkesutøvelse får kontakt med et barn som kan være utsatt for vold i familien, vil profesjonelt observere barnet og legge merke til mulige tegn på vold. Det kan føre til at helsepersonell observerer alt fra uspesifikke og vage tegn på at noe kan være galt til tydeligere tegn på fysisk eller psykisk vold. Ikke bare barnet, men også den som følger barnet kan bli observert. En mistanke om at noe kan være galt kan bli forsterket dersom barnet oppsøker helsetjenesten flere ganger for samme eller beslektede problemer. Gjentatt påfallende opptreden hos den som følger barnet kan også forsterke mistanken.

Barneverntjenesten har i utredningsfasen og tiltaksfasen ofte kontakt med helsetjenesten, som i en del tilfeller får ansvar for å undersøke og behandle barn som kan være eller er utsatt for vold i familien. Barn som har vært utsatt for ulike former for vold i familien kan ha behov for både fysisk og psykisk behandling over kortere eller lengre tid.

3.2 Regelverk

Det følger av helsepersonelloven § 21 at helsepersonell har profesjonsbestemt taushetsplikt om opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell. Etter pasientrettighetsloven har pasienten rett til vern mot spredning av opplysninger som går like langt som taushetspliktbestemmelsene i helsepersonelloven, jf. Lov om pasient- og brukerrettigheter § 3-6. Av bestemmelsen går det frem at opplysninger om legems- og sykdomsforhold samt andre personlige opplysninger skal behandles i samsvar med bestemmelsene om taushetsplikt. Videre skal opplysningene behandles med varsomhet og respekt for integriteten til den opplysningene gjelder.

Helsepersonell som har profesjonsbestemt taushetsplikt kan også ha forvaltningsmessig taushetsplikt i forhold til behandling av pasientopplysninger, jf. helseregisterloven 14 § 15. Taushetsplikt etter helsepersonelloven gjelder alle grupper som har autorisasjon eller lisens etter helsepersonelloven. Helsepersonelloven gjelder for blant annet leger, tannleger, psykologer, sykepleiere, jordmødre, fysioterapeuter og annet helsepersonell når disse utøver sin profesjon.

I praksis skal helsepersonell forholde seg til helsepersonellovens taushetspliktregler. Den klare hovedregel er at helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller tilgang til opplysninger som de får i egenskap av å være helsepersonell. Formålet med denne regel er å verne pasientens integritet og sikre befolkningens tillit til helsetjenesten og helsepersonellet. Bestemmelsene om taushetsplikt skal hindre at pasienter lar være å oppsøke helsetjenesten dersom de har behov for helsehjelp. Pasientene skal føle seg trygge på at de opplysninger som gis i forbindelse med helsehjelpen, ikke benyttes i andre sammenhenger. Når det er nødvendig for å kunne gi forsvarlig helsehjelp, kan opplysninger gis til samarbeidende personell, med mindre pasienten motsetter seg det, jf. Helsepersonelloven § 25. Mottar helsepersonell henvendelser fra andre som yter helsehjelp, som trenger pasientjournalen eller deler av pasientjournalen for å kunne gi forsvarlig helsehjelp, har de plikt til å levere ut opplysningene, med mindre pasienten motsetter seg det, jf. helsepersonelloven § 45.

I helsepersonelloven er det bestemt at taushetsplikten etter helsepersonelloven § 21 ikke er til hinder for at opplysninger kan gis videre i visse situasjoner. Taushetsplikten er ikke til hinder for at pasientopplysninger kan gis til andre i den utstrekning pasienten selv samtykker til det, jf. helsepersonelloven § 22, se kapittel 6 punkt 6.1, eller når det er bestemt i lov eller i medhold av lov at taushetsplikt ikke skal gjelde.

Helsepersonell har adgang til å gi opplysninger dersom disse er helt anonymisert, jf. Helsepersonelloven § 23 nr. 3, se kapittel 6 punkt 6.2. Opplysningene er ikke anonyme dersom de, direkte eller indirekte, kan spores tilbake til de enkeltpersoner opplysningene knytter seg til.

Taushetsplikten er heller ikke til hinder for at opplysninger kan gis videre "når tungtveiende private eller offentlige hensyn gjør det rettmessig", jf. helsepersonelloven § 23 nr. 4, se kapittel 6 punkt 6.4.3. Det er lagt til grunn en streng norm for når det kan være aktuelt å benytte denne opplysningsretten.

Helsepersonell har opplysningsplikt til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, se helsepersonelloven § 33 jf. barnevernloven § 6-4.

Helsepersonell har som alle andre en plikt til å anmelde eller på annen måte avverge visse alvorlige forbrytelser, jf. straffeloven § 139. Bestemmelsen omfatter blant annet seksuelle overgrep og grov legemsbeskadigelse.

Det følger for øvrig av helsepersonelloven § 31 at helsepersonell skal varsle politiet dersom dette er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person.

4.0 Barnehagen

4.1 Rolle

Barnehagen skal gi barn under opplæringspliktig alder gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem. Dette følger av barnehageloven § 1. Barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en god oppdragelse og skal være en pedagogisk virksomhet. Formidling av barnehageplass benyttes dessuten av barneverntjenesten som et frivillig hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4.

PP-tjenesten har ansvar for å utrede barn, også under opplæringspliktig alder med særskilt behov for spesialpedagogisk hjelp, jf. opplæringsloven kapittel 5.

Barnehagen kan få informasjon om at et barn kan være utsatt for vold i familien ved at barnet, barnets omsorgspersoner eller andre kommer med opplysninger. Gjennom sin daglige omgang med barn kan personalet også på grunnlag av egne observasjoner få informasjon om barnas dagligliv og omsorgssituasjon.

De ansatte i barnehagen skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barnevernet, jf. barnehageloven § 23. På samme måte som skolen har barnehagen behov for å ivareta sitt tillitsforhold til barnet og dets omsorgspersoner. Barnehagen må derfor innenfor de rammene som bestemmelsene om taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett setter, finne frem til den fremgangsmåten som er best for barnet.

Barnehagen kan sitte med opplysninger som er viktige for barneverntjenesten ved undersøkelse og oppfølging av barnets omsorgssituasjon. Slike opplysninger kan også være viktige for politiet ved en eventuell etterforskning.

Gjennom sin daglige kontakt med barnet vil barnehagen for øvrig ha en sentral funksjon i forhold til å støtte og følge opp barn som kan være eller er utsatt for vold i familien.

4.2 Regelverk

Ansatte i barnehagen har taushetsplikt etter den generelle bestemmelsen i forvaltningsloven § 13. Dette følger av barnehageloven § 21.

Barnehagens adgang til å videreformidle opplysninger til andre instanser og tjenester reguleres av forvaltningsloven §§ 13 a, 13 b og 13 d. Dette innebærer at ansatte i barnehagen blant annet kan formidle opplysninger til andre forvaltningsorganer på grunnlag av samtykke, hvis opplysningene er anonymisert, eller i konkrete saker når opplysningene brukes til det formålet de er gitt eller innhentet for, samt når videreformidling av opplysningene er nødvendig for å fremme barnehagens oppgaver, se kapittel 6 punkt 6.1, 6.2, 6.3 og 6.4. Barnehagen kan også anmelde eller gi opplysninger om lovbrudd til politiet når barnehagen finner at dette er ønskelig av allmenne hensyn.

Barnehagen har opplysningsplikt til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. barnehageloven § 23 og barnevernloven § 6-4.

Barnehagens ansatte har som alle andre en plikt til å anmelde eller på annen måte avverge visse alvorlige forbrytelser, jf. straffeloven § 139. Bestemmelsen omfatter blant annet seksuelle overgrep og grov legemsbeskadigelse.

5.0 Skolen

5.1 Rolle

Skolens primæroppgave er i samarbeid og forståelse med hjemmet å gi den enkelte elev opplæring og oppdragelse i samsvar med opplæringslovens 10 formålsparagraf og det øvrige regelverket som gjelder for skolen, slik at de kan bli "gagnlege og sjølvstendige menneske i heim og samfunn", jf. opplæringsloven § 1-2.

Den pedagogisk-psykologiske tjenesten, PP-tjenesten, som er en del av skolen, skal primært bidra til at elever med særlige behov får en opplæring som er tilpasset behovet deres, jf. Opplæringsloven kapittel 5. PP-tjenesten skal blant annet sørge for at det blir utarbeidet sakkyndig vurdering i situasjoner der loven krever det. Selv om PP-tjenesten er en del av skolen, har denne tjenesten også et ansvar for å utrede barn under opplæringspliktig alder med særskilt behov for spesialpedagogisk hjelp.

Skolen kan få informasjon om at barn kan være utsatt for vold i familien ved at eleven selv, elevens omsorgspersoner eller andre, på eget initiativ kommer med opplysninger. Skolen vil også kunne få informasjon på grunnlag av observasjoner som skolens eget personale gjør. Personalet som er knyttet til skoler og skolefritidsordninger tar del i barn og unges daglige liv, og vil gjennom dette kunne få kunnskap om deres livssituasjon. PP-tjenesten vil gjennom sine oppgaver også kunne få kunnskap om livssituasjonen til de barn tjenesten følger opp.

Personalet i skolen skal i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten, jf. opplæringsloven § 15-3. Skolen har behov for å ivareta sitt tillitsforhold til eleven og elevens omsorgspersoner/foresatte. Dette betyr at skolen kan komme opp i situasjoner der det kan være vanskelig å ta stilling til hvilken fremgangsmåte

som vil være best for eleven. Innen rammen av regelverket om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt beskrevet i denne veilederen, må skolen forsøke å finne frem til den fremgangsmåten som er best for eleven bl.a. i lys av de ovennevnte hensyn. I undersøkelsesfasen kan skolen og skolehelsetjenesten være en viktig kilde både for barneverntjenesten ved en undersøkelse av barnets omsorgssituasjon, og for politiet ved en eventuell etterforskning.

Gjennom sin daglige kontakt med barnet, vil skolen dessuten ha en viktig funksjon i forhold til å støtte og følge opp et barn som kan være eller er utsatt for vold i familien.

5.2 Regelverk

Enhver som utfører arbeid eller tjeneste etter opplæringsloven og friskoleloven¹¹ har taushetsplikt etter den generelle bestemmelsen i forvaltningsloven § 13. Dette følger av opplæringsloven § 15-1 og friskoleloven § 7-3. Opplæringsloven omfatter både grunnskolen og den videregående skolen.

Skolens adgang til å videreformidle opplysninger til andre instanser og tjenester reguleres av forvaltningsloven §§ 13 a, 13 b og 13 d. Dette innebærer at lærere og annet skolepersonell blant annet kan formidle opplysninger til andre forvaltningsorganer på grunnlag av samtykke, hvis opplysningene er anonymisert, eller i konkrete saker når opplysningene brukes til det formålet de er gitt eller innhentet for og når videreformidling av opplysningene er nødvendig for å fremme skolens oppgaver, se kapittel 6 punkt 6.1, 6.2, 6.3 og 6.4. Skolen kan også anmelde eller gi opplysninger om lovbrudd til politiet når skolen finner at dette er ønskelig av allmenne hensyn, se punkt 6.4.

Det følger av opplæringsloven at den forvaltningsmessige taushetsplikten gjelder for den virksomhet som drives av PP-tjenesten. For psykologer i PP-tjenesten gjelder imidlertid også den profesjonsbestemte taushetsplikten etter helsepersonelloven ved utøvelsen av enkelte typer oppgaver. Psykologer i PP-tjenesten utfører ulike typer oppgaver. De driver generell faglig veiledning overfor skolen, og opptrer som sakkyndig etter opplæringsloven. I noe utstrekning kan de også gi behandling til enkeltelever.

Når psykologer i PP-tjenesten utøver generell faglig veiledning gjelder den forvaltningsmessige taushetsplikten etter opplæringsloven. Når de gir behandling eller individuell faglig veiledning til enkeltelever yter psykologer helsehjelp, og den profesjonsbestemte taushetsplikten vil da gjelde.

Når psykologer opptrer som sakkyndige er oppdraget og mandatet forankret i opplæringsloven. Oppdraget faller likevel normalt inn under helsehjelpbegrepet i helsepersonelloven § 3. Psykologer som opptrer som sakkyndige bruker sin fagkyndighet som psykolog og utøver således sin profesjon. Det foreligger imidlertid ikke noe behandler - pasientforhold i denne sammenhengen, og hensynene som ligger bak den profesjonsbestemte taushetsplikten kan derfor ikke fullt ut gjøres gjeldende i disse tilfellene. Forutsatt at psykologen gjør det klart for eleven at vedkommende opptrer som sakkyndig, og at dette innebærer at opplysninger som skrives seg fra sakkyndighetsoppdraget blir gitt oppdragsgiver, er det den forvaltningsmessige taushetsplikten etter opplæringsloven som gjelder for de opplysningene psykologen mottar. Opplysninger som gis til oppdragsgiver blir deretter underlagt oppdragsgivers rådighet.

Personalet i skolen har opplysningsplikt til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. opplæringsloven § 15-3, friskoleloven § 7-4 og barnevernloven § 6-4. Skolens ansatte har som alle andre en plikt til å anmelde eller på annen måte avverge visse alvorlige forbrytelser, jf. straffeloven § 139. Bestemmelsen omfatter blant annet seksuelle overgrep og grov legemsbeskadigelse.

6.0 NAV

6.1 Rolle

NAVs formål er blant annet å fremme økonomisk og sosial trygghet, bedre levevilkårene for vanskeligstilte, bidra til økt likeverd og likestilling og å forebygge sosiale problemer.

NAV skal gi råd og veiledning som kan bidra til å løse eller forebygge sosiale problemer. Foruten økonomisk stønad til livsopphold omfatter de sosiale tjenester blant annet praktisk bistand og opplæring, avlastningstiltak for personer og familier som har et særlig tyngende omsorgsarbeid, støttekontakt for personer og familier, samt plass i institusjon eller bolig med heldøgns omsorgstjenester.

NAV oppsøkes av mennesker i vanskelige livssituasjoner og med komplekse problemer. NAV møter ofte personer i krise, og noen av NAVs brukere sliter med rusmiddelproblemer eller psykisk sykdom. Når brukere som har barn sliter med store problemer, bør NAV i særlig grad fokusere på barnas velferd og være spesielt oppmerksom på om noen barn også kan være utsatt for vold i familien.

En del foreldre tar med seg barna på timeavtale på NAV. NAV kan også treffe barna på hjemmebesøk. I slike sammenhenger kan NAV gjøre observasjoner som kan indikere at et barn er utsatt for vold i familien. Men ofte møter ikke NAV barna direkte. NAV vil imidlertid ofte kjenne situasjonen til barnas omsorgspersoner godt, og dermed vite noe om hvilke forhold barna lever under. De vil blant annet kunne få opplysninger om at en av barnas omsorgspersoner utsettes for vold i hjemmet.

NAV vil kunne gjøre observasjoner som fremkaller en uro for om barn blir utsatt for vold i familien, uten at denne er nok underbygget til at det foreligger en opplysningsplikt til barneverntjenesten eller anmeldelsesplikt til politiet, jf. kapittel 4 og 5. I denne fasen er det ikke anledning for NAV til å videreformidle taushetsbelagte opplysninger til andre forvaltningsorganer i den hensikt å avklare om det er grunnlag for den bekymring som har oppstått. I en situasjon som her beskrevet vil imidlertid en gryende uro/bekymring kunne bli styrende for hvordan NAV innretter arbeidet mot klienten/familien. Ved å arbeide ”tettere på” brukeren/familien, eventuelt legge opp til et samarbeid med andre instanser, vil det kunne være mulig å få et klarere bilde av situasjonen.

NAV rår over en rekke tiltak og virkemidler som også kan være av vesentlig betydning for barn. Eksempler på slike tiltak er hjelp til å finne midlertidig bolig i en akutt krisesituasjon, hjelp til å finne ny permanent bolig, økonomisk støtte, formidling av støttekontakt eller annen avlastning til familien og særlige tiltak overfor rusmisbrukere.

De ansatte i NAV har kompetanse med hensyn til å se sosiale problemer og aktuelle hjelpetiltak i sammenheng, og vil være opptatt av at tiltak som settes inn i forhold til foreldre kan ha stor betydning for barnas situasjon. Det er viktig at NAV samarbeider med barneverntjenesten og andre aktuelle instanser og tjenester om tiltak som totalt sett kan bedre familiens livssituasjon.

Personell som arbeider innenfor rammen av lov om sosiale tjenester skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten, jf. lov om sosiale tjenester § 45. Denne bestemmelsen gir imidlertid ikke et selvstendig grunnlag for å gi opplysninger til barnevernstjenesten. Adgangen til å formidle opplysninger må vurderes i forhold til reglene om taushetsplikt.

6.2 Regelverk

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for NAV eller institusjon etter lov om sosiale tjenester har taushetsplikt i henhold til lov om sosiale tjenester § 45. Bestemmelsen henviser til de generelle reglene i forvaltningsloven §§ 13 til 13 e.

Taushetsplikten som gjelder etter lov om sosiale tjenester er imidlertid på enkelte punkter strengere enn taushetsplikten etter forvaltningslovens alminnelige bestemmelser. I motsetning til etter forvaltningsloven regnes alltid også fødested, fødselsdato og personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted i NAV som et personlig forhold som er omfattet av taushetsplikten etter lov om sosiale tjenester. Opplysning om en brukers oppholdssted kan imidlertid gis når det er klart at dette ikke vil svekke brukerens tillit til NAV, jf. lov om sosiale tjenester § 45.

Videre er NAVs adgang til å gi opplysninger til andre forvaltningsorganer, og til å anmelde eller gi melding om lovbrudd til politiet mer begrenset enn den adgangen som følger av de alminnelige reglene i forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6. NAV adgang til å gi opplysninger er begrenset til situasjoner der formidling av opplysninger er nødvendig for å fremme NAVs oppgaver eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse, jf. Lov om sosiale tjenester § 45.

Utover dette gjelder bestemmelsene om adgang til å videreformidle opplysninger til andre instanser og tjenester i forvaltningsloven §§ 13 a, 13 b og 13 d. Dette innebærer at NAV blant annet kan formidle opplysninger til andre forvaltningsorganer på grunnlag av samtykke, hvis opplysningene er anonymisert, eller i konkrete saker når opplysningene brukes til det formålet de er gitt eller innhentet for.

Den enkelte medarbeider har en selvstendig opplysningsplikt til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om sosiale tjenester § 45 jf. barnevernloven § 6-4. Den enkelte medarbeider i NAV har som alle andre en plikt til å anmelde eller på annen måte avverge visse alvorlige forbrytelser, jf. straffeloven § 139. Bestemmelsen omfatter blant annet seksuelle overgrep og grov legemsbeskadigelse.

7.0 Familievernet

7.1 Rolle

Familievernkontoret er en spesialtjeneste som skal gi et tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Det skal også foretas mekling etter ekteskapsloven og barneloven. Dette følger av familievernkontorloven § 1. For gifte par som vil ta ut separasjon, er mekling obligatorisk dersom paret har barn under 16 år.

Familievernkontorene skal representere et lavterskeltilbud. Både familier, par og enkeltpersoner kan henvende seg direkte til familievernkontorene uten henvisning. Lege, psykolog, medisinsk eller sosial institusjon, eller offentlig myndighet kan også henvise klienter til familievernkontor.

I forbindelse med rådgivning eller mekling kan familievernkontorene motta opplysninger som tilsier at et barn er eller kan være utsatt for vold i familien.

Fagpersonell ved familievernkontorene skal være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten, jf. familievernkontorloven § 10.

7.2 Regelverk

Enhver som utfører arbeid eller tjeneste på et familievernkontor har taushetsplikt etter reglene i helsepersonelloven § 21. Dette følger av familievernkontorloven § 5. Ansatte på familievernkontor er dermed bundet av en streng taushetsplikt, som innebærer en plikt til å hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om blant annet personlige forhold, som de får vite om i sitt arbeid.

Familievernet har adgang til å videreformidle opplysninger til andre offentlige instanser og tjenester ved samtykke, jf. familievernkontorloven § 6, se kapittel 6 punkt 6.1. Familievernet har også adgang til å videreformidle opplysninger til andre instanser og tjenester når opplysningene er anonymisert eller når ”tungtveiende private eller offentlige interesser gjør det rettmessig å gi opplysningene videre”. Dette følger av familievernkontorloven § 5 som viser til helsepersonelloven § 23.

Fagpersonell ved familievernkontor har opplysningsplikt til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. familievernkontorloven § 10 og barnevernloven § 6-4.

Ansatte på familievernkontor har som alle andre en plikt til å anmelde eller på annen måte avverge visse alvorlige forbrytelser, jf. straffeloven § 139. Bestemmelsen omfatter blant annet seksuelle overgrep og grov legemsbeskadigelse.

8.0 Krise- og incestsenteret i Follo IKS

8.1 Roller

Krisesenterets målgruppe er mennesker som har opplevd psykisk og fysisk vold i nære relasjoner, incest eller annen seksuell vold. De er et gratis samtaletilbud - og kan tilby et midlertidig botilbud. Det trengs ikke henvisning for å benytte tilbudet. De ansatte har taushetsplikt og jobber etter prinsippet «hjelp til selvhjelp». Senteret er åpent hele døgnet, og alle kan ta kontakt med uansett kjønn, alder eller nasjonalitet.

Formål:

- Å yte hjelp til voksne av begge kjønn og barn i mishandlingssituasjoner.
- Å synliggjøre og bekjempe privat vold.
- Å yte hjelp til personer som har vært utsatt for incest eller seksuelle overgrep og deres pårørende.
- Krise- og incestsenteret skal gi akutt og kortvarig bistand. Langvarige bistandsbehov skal henvises til det ordinære hjelpeapparat.

I tillegg til dagsamtaler og botilbud tilbys:

- Selvhjelpsgrupper
- Nettverk
- Advokatvakt
- Tolk
- Hjelp/følge ved anmeldelse
- Hjelp i møte med andre hjelpeinstanser

8.2 Regelverk

Lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterloven)

Alle ansatte har taushetsplikt etter Forvaltningsloven, og opplysningsplikt etter Lov om barnevernstjenester.

9.0 Barneverntjenesten

9.1 Rolle

Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Dette følger av barnevernloven § 1-1. Det er foreldrene eller andre primære omsorgspersoner som har hovedansvaret for barnets oppvekst og omsorg. Barneverntjenesten skal imidlertid gripe inn når et barn ikke blir godt nok ivaretatt av sine foreldre eller andre primære omsorgspersoner. Barneverntjenesten har derfor et sentralt ansvar for barn som utsettes for vold i familien. Barneverntjenesten har rett og plikt til å undersøke barnets omsorgssituasjon når det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter barnevernloven, jf. barnevernloven § 4-3. Dersom undersøkelsen avdekker at barnets omsorgssituasjon ikke er

tilfredsstillende, kan det iverksettes tiltak for å bedre denne. Det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det enkelte barnets beste, jf. Barnevernloven § 4-1. Tiltakene skal ikke være mer inngripende enn nødvendig, og skal i størst mulig grad være basert på frivillighet. I tilfeller hvor barnet ikke kan gis tilstrekkelig hjelp og beskyttelse ved frivillige tiltak, kan det iverksettes tiltak uten samtykke. Dersom et barn blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i familien, kan det være nødvendig å frata de primære omsorgspersonene omsorgen for barnet.

En undersøkelse etter barnevernloven skal gjennomføres så skånsomt som mulig. Dette følger av barnevernloven § 4-3. Barneverntjenesten skal likevel foreta de undersøkelser som er nødvendige for å avgjøre om det er grunn til tiltak etter barnevernloven. Undersøkelsen kan derfor gjennomføres selv om barnets omsorgspersoner motsetter seg dette. Den kan blant annet gjennomføres ved hjemmebesøk og ved enesamtale med barnet. Barneverntjenesten kan dermed skaffe seg kunnskap om et barns omsorgssituasjon selv om barnets omsorgspersoner ikke ønsker innblanding i dette fra barneverntjenesten.

Dersom det foreligger mistanke om at et barn blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep, kan barneverntjenesten også gi pålegg om at barnet skal bringes til sykehus eller annet egnet sted for undersøkelse, jf. barnevernloven § 4-3. Barneverntjenesten kan kreve bistand fra politiet til gjennomføringen av undersøkelser dersom dette er påkrevd, jf. barnevernloven § 6-8.

I forbindelse med en undersøkelsessak vil det ofte være nødvendig å innhente opplysninger fra andre instanser og tjenester som kjenner barnet og familien. Andre offentlige myndigheter har plikt til av eget tiltak, eller på anmodning, å gi opplysninger til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller utsatt for andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. barnevernloven § 6-4. For nærmere omtale av opplysningsplikten til barneverntjenesten.

Andre instansers og tjenesters plikt til å gi opplysninger til barneverntjenesten, og barneverntjenestens adgang til å foreta nødvendige undersøkelser, gir barneverntjenesten en spesiell rolle som innebærer at barneverntjenesten har en særlig mulighet til å avdekke om et barn er utsatt for vold i familien. Barneverntjenesten kan videre iverksette nødvendige tiltak for å beskytte barnet mot ytterligere overgrep, sikre at barnet får den behandling av skader og traumer det eventuelt har behov for og sørge for at barnet får støtte i dagliglivet.

I saker der barn utsettes for vold i familien, kan det være et stort behov for samarbeid mellom ulike instanser og tjenester, blant annet for å koordinere og samordne oppgavene. Dersom barneverntjenesten er involvert i saken, vil barneverntjenestens tilgang til opplysninger og myndighet til å iverksette tiltak ofte tilsi at det er naturlig at barneverntjenesten har en slik samordnende funksjon.

9.2 Regelverk

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan eller en institusjon etter barnevernloven har taushetsplikt i henhold til barnevernloven § 6-7 første ledd. Bestemmelsen henviser til forvaltningsloven § 13 til 13 e. Taushetsplikten som gjelder etter barnevernloven er imidlertid på enkelte punkter strengere enn taushetsplikten etter forvaltningslovens generelle bestemmelser.

I motsetning til etter forvaltningsloven regnes alltid også fødested, fødselsdato og personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted som et personlig forhold som er omfattet av taushetsplikten etter barnevernloven.

Videre er barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger til andre forvaltningsorganer, og til å anmelde eller gi melding om lovbrudd til politiet, mer begrenset enn den adgangen som følger av reglene i forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6. Barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger er begrenset til situasjoner der formidling av opplysninger er nødvendig for å fremme barneverntjenestens eller institusjonens oppgaver eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse, jf. barnevernloven § 6-7 annet ledd.

Utover dette gjelder bestemmelsene om adgang til å videreformidle opplysninger til andre instanser og tjenester i forvaltningsloven §§ 13 a, 13 b og 13 d. Dette innebærer at barneverntjenesten blant annet kan formidle opplysninger til andre forvaltningsorganer på grunnlag av samtykke, hvis opplysningene er anonymisert, eller i konkrete saker når opplysningene brukes for å oppnå det formålet de er gitt eller innhentet for.

Barneverntjenestens ansatte har som alle andre en plikt til å anmelde eller på annen måte avverge visse alvorlige forbrytelser, jf. straffeloven § 139. Bestemmelsen omfatter blant annet seksuelle overgrep og grov legemsbeskadigelse.

10.0 Politiet

10.1 Rolle

Gjennom lov og sedvane er politi- og lensmannsetaten pålagt en rekke oppgaver i samfunnet. Vernet om borgernes sikkerhet og velferd fremstår i dag som et overordnet mål for polititjenesten. Politiets sentrale oppgaver er å forebygge, avdekke og stanse kriminell virksomhet og å forebygge og opprettholde den offentlige orden og sikkerhet. Etaten er videre blant annet pålagt å yte bistand i gitte situasjoner samt å utføre forvaltningsoppgaver.

Målet for politiets kriminalitetsforebyggende arbeid er å forhindre at det blir begått kriminalitet, både ved å gripe inn i årsakene til kriminalitetsutviklingen og ved å forhindre lovbrudd. En viktig oppgave for politiet er å redusere omfanget av vold og trusler. Forebyggende og etterfølgende tiltak skal sammen bidra til minst mulig kriminalitet, herunder vold i nære relasjoner. Tidlig og adekvat inngripen fra politiets side vil kunne forhindre utvikling av en videre voldsspiral. Nærpolitimodellen legger tilgjengelighet og tverrfaglig samarbeid til grunn for et godt forebyggende arbeid. Det legges vekt på samarbeid mellom politi, hjem, skole, barnevern, konfliktråd og lokale frivillige organisasjoner.

Politiets hovedoppgave der barn utsettes for vold i familien er å iverksette nødvendige tiltak for å bringe volden til opphør. Videre er det politiets oppgave å etterforske saken og eventuelt straffeforfølge voldsutøveren. Politiet (påtalemyndigheten) kan også nedlegge besøksforbud dersom det er grunn til å tro at det ellers vil bli begått ny vold. Voldsalarm, relokalisering og adressesperre er andre mulige beskyttelsestiltak. Politiet skal i disse sakene bestrebe seg på å gjennomføre en rask og effektiv etterforskning, bruke tvangsmidler målrettet, foreta en rask og planmessig avgjørelse og bidra til at saken får en rask behandling i rettsapparatet.

Ved anmeldelse eller annen melding om familievold skal politiet vurdere bruk av nødvendige beskyttelsestiltak og sørge for at ofre for vold og trusler settes i kontakt med etater, institusjoner og organisasjoner som kan tilby adekvat hjelp.

For å sikre en helhetlig, ensartet og kvalitativ god behandling av voldssaker i nære relasjoner, ble det fra juli 2002 etablert en ordning med familievoldskoordinatorer i alle politidistrikt. Det er utpekte tjenestemenn og kvinner som har god kunnskap om andre etater, institusjoner og organisasjoners mulighet til å bidra i forbindelse med oppfølging av voldsofre. Koordinatoren er tillagt distriktsovergrepene ansvar og skal blant annet være en ressursperson mellom driftsenheter, bistå i kompetanseoppbyggende arbeid i politiet, initiere gode rutiner med samarbeidspartnere og være en ressursperson mellom politi og ofre.

10.2 Regelverk

Reglene om politiets taushetsplikt er begrunnet dels i hensynet til personvern, dels i hensynet til etterforskning og muligheter til å avverge straffbare handlinger. Politiets taushetsplikt gjelder enhver som utfører arbeid eller tjeneste for politiet. Politiloven skiller mellom taushetsplikt for opplysninger som er kommet frem i straffesaker og for opplysninger som er kommet frem i politiets øvrige virksomhet, jf. politiloven § 24.

Taushetsplikt for opplysninger politiet blir kjent med ved behandlingen av straffesaker reguleres i straffeprosessloven §§ 61 a til 61 e. Enhver som er ansatt i eller utfører tjeneste eller arbeid for politiet eller påtalemyndigheten plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han eller hun i straffesaker får vite om noens personlige forhold. Taushetsplikten gjelder også for andre opplysninger som det ut i fra hensynet til etterforskningen i den enkelte sak er nødvendig å holde hemmelig.

På nærmere bestemte vilkår, som langt på vei sammenfaller med vilkårene i forvaltningsloven, kan politiet gi andre forvaltningsorganer opplysninger som ellers er taushetsbelagte. Blant annet kan politiet, uten hinder av taushetsplikt gi opplysninger om noens personlige forhold på grunnlag av samtykke, der opplysningene er anonymisert, eller for å oppnå at opplysningene brukes til det formål de er gitt eller innhentet for, se punkt 6.1, 6.2 og 6.3. Opplysningene kan også gis ut til andre offentlige organer når formålet er å forebygge lovovertridelser, jf. straffeprosessloven § 61 c nr. 5.

Taushetsplikten for opplysninger som er kommet til politiets kunnskap på annen måte enn ved behandlingen av straffesaker, følger av bestemmelsene i forvaltningsloven §§ 13 til 13 f med de tillegg og begrensninger som følger av politiloven § 24. Henvisningen til forvaltningsloven innebærer at politiet, uten hinder av taushetsplikten, kan gi opplysninger om noens personlige forhold til andre offentlige instanser på grunnlag av samtykke, der opplysningene er anonymisert, eller for å oppnå at opplysningene brukes til det formålet de er gitt eller innhentet for, se punkt 6.1, 6.2 og 6.3. Politiet kan også, uten hinder av taushetsplikt, gi slike opplysninger til andre offentlige myndigheter når formålet er å forebygge eller avverge straffbare handlinger, jf. politiloven § 24 fjerde ledd nr. 2.

Dersom det er nødvendig av hensyn til etterforskningen, kan politiet pålegge offentlige organer som mottar informasjon fra politiet taushetsplikt, jf. straffeprosessloven § 61 c annet ledd og politiloven § 24 femte ledd. På den måten kan hensynet til samarbeidet i enkeltsaker vektlegges foran hensynet til å bevare taushet om etterforskningen.

Politiets adgang til å gi ut opplysninger fra strafferegisteret er regulert i strafferegisterloven. Adgangen er svært begrenset.

Politiet har opplysningsplikt til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. barnevernloven § 6-4, forvaltningsloven § 13 f annet ledd, straffeprosessloven § 61 c første ledd nr. 8 og påtaleinstruksen 9 § 5-2.